

მცირე მენარმეობის კონცეპტუალური ბამონვევები თანამედროვე პირობებში

DOI: <https://doi.org/10.52340/bal/2025.02.09>

აბსტრაქტი

სტატია მიზნად ისახავს მცირე მენარმეობის წინაშე არსებული სისტემური და სტრუქტურული ბამონვევების ანალიზს საქართველოს სოციალურ-ეკონომიკურ კონტექსტში.

მცირე მენარმეობა თანამედროვე ეკონომიკური განვითარების ერთ-ერთი საკვანძო ინსტრუმენტი, რომელიც მნიშვნელოვან როლს ასრულებს დასაქმების ზრდის, ინოვაციური პოტენციალის რეალიზებისა და რეგიონული დივერსიფიკაციის უზრუნველყოფის მიმართულებით. მიუხედავად ამისა, საქართველოში მცირე მენარმეობა დგას მრავალმხრივი დაბრკოლებების წინაშე. ეს განაპირობებს მის შეზღუდულ ეფექტიანობასა და განვითარების არასრულად ათვისებულ შესაძლებლობებს.

სტატიაში განხილულია ისეთი ძირითადი პრობლემები, როგორცაა ფინანსური რესურსების შეზღუდული ხელმისაწვდომობა, ბიუროკრატიული და მარეგულირებელი ბარიერები, ბაზარზე წვდომის სირთულეები, ტექნოლოგიური უთანასწორობა და ინფრასტრუქტურული ბამონვევები, განსაკუთრებით რეგიონულ ქრილში.

სტატია მიზნად ისახავს არა მხოლოდ არსებული პრობლემების იდენტიფიცირებას, არამედ ისეთი რეკომენდაციების შემუშავებასაც, რომლებიც ხელს შეუწყობს საქართველოში მცირე მენარმეობის მდგრად და ინკლუზიურ განვითარებას, განსაკუთრებით რეგიონული ეკონომიკური გაძლიერებისა და ციფრული ტრანსფორმაციის პირობებში.

გურამ ფუტკარაძე

აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
ბიზნესის, სამართლისა და სოციალურ მეცნიერებათა
ფაკულტეტის დოქტორანტი

<https://orcid.org/0009-0007-5911-5944>

E-mail: futkaradzeguga1@gmail.com

საკვანძო სიტყვები: მცირე მენარმეობა, სისტემური დაბრკოლებები, ეკონომიკური განვითარება, რეგულაციები, რეგიონული განვითარება, ფინანსური ხელმისაწვდომობა, ციფრული ტრანსფორმაცია, საქართველოს ეკონომიკა.

CONCEPTUAL CHALLENGES OF SMALL ENTREPRENEURSHIP IN CONTEMPORARY CONDITIONS

Guram Futkaradze

Doctoral Student at the Faculty of Business, Law,
and Social Sciences Akaki Tsereteli State University

<https://orcid.org/0009-0007-5911-5944>

E-mail: futkaradzeguga1@gmail.com

ABSTRACT

This article aims to analyze the systemic and structural challenges facing small entrepreneurship within the socio-economic context of Georgia. Small entrepreneurship is one of the key instruments of modern economic development, playing a significant role in increasing employment, realizing innovative potential, and ensuring regional diversification. Nevertheless, in Georgia, small enterprises face a range of complex obstacles that hinder their efficiency and limit the full realization of their development potential. The article discusses major issues such as limited access to financial resources, bureaucratic and regulatory barriers, market access difficulties, technological disparities, and infrastructural challenges, particularly in regional contexts. Ultimately, the study seeks not only to identify existing problems but also to propose practical recommendations that will support the sustainable and inclusive development of small entrepreneurship in Georgia, especially in light of regional economic empowerment and digital transformation.

Keywords: small entrepreneurship, systemic barriers, economic development, regulation, regional development, financial accessibility, digital transformation, Georgian economy.

შესავალი

მენარმეობა, როგორც ეკონომიკური საქმიანობის ფორმა, ეფუძნება ადამიანური კაპიტალის, ინიციატივისა და რესურსების მობილიზაციის უნარს. მიუხედავად იმისა, რომ მცირე ბიზნესის მოდელი ათასწლეულების განმავლობაში არსებობდა, თანამედროვე ეპოქაში ის გარდაიქმნა ეკონომიკური სისტემის სტრუქტურულ და განვითარების კენ ორიენტირებულ ინსტრუმენტად. ქვეყნებში, სადაც ბუნებრივი რესურსები შეზღუდულია ან ინდუსტრიული ბაზა სუსტია, მცირე მენარმეობა ხშირად წარმოადგენს ეკონომიკური დინამიკის შენარჩუნების ერთადერთ გზას. ტრანსფორმაციის პროცესში მყოფი საქართველოს ეკონომიკა კვლავ ეძებს განვითარების ოპტიმალურ გზას, სადაც მცირე მენარმეობა ასრულებს მნიშვნელოვან სტრუქტურულ და ფუნქციურ როლს. მცირე მენარმეობის განვითარებას საქართველოში აფერხებს მრავალმხრივი სისტემური ბარიერები, როგორცაა არასაკმარისად ჩამოყალიბებული კონკურენტული გარემო, რეგულაციების არაპროგნოზირებადობა, ფინანსური და ტექნოლოგიური რესურსების დეფიციტი, ინსტიტუციური სისუსტეები და მენარმეობრივი კულტურის ნაკლები გავრცელება საზოგადოებრივ დონეზე. განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ისიც, რომ მცირე მენარმეობის გამოწვევები არ შემოიფარგლება მხოლოდ ეკონომიკური პარამეტრებით ისინი მჭიდროდ არის დაკავშირებული პოლიტიკური სტაბილურობის, საჯარო მმართველობის ხარისხისა და სოციალური მობილობის შესაძლებლობებთან. ჩნდება კითხვა, რამდენად არის საქართველო რეალურად მზად იმ ტიპის მენარმეობის მხარდასაჭერად, რომელიც დამოუკიდებელ ეკონომიკურ აგენტად იქცევა და არა მხოლოდ თვითდასაქმების საშუალებად? „ღია ეკონომიკის პირობებში მცირე და საშუალო ბიზნესს შეუძლია იქცეს მსხვილი კორპორაციების დივერსიფიკაციის და სამომხმარებლო ბაზრის მოდერნიზაციის ინსტრუმენტად. საქართველოში მცირე და საშუალო საწარმოების განვითარება საშუალებას მოგვცემს ეფექტურად გადაწყვიტოს ისეთი მნიშვნელოვანი პრობლემა, როგორცაა კონკურენტურობის ზრდა, რეფორმების სოციალური ბაზის გაფართოება, საშუალო ფენის ფორმირება, მოსახლეობის დასაქმება, საწარმოო სიმძლავრეების დატვირთვა, ბიუჯეტის შემოსავლების ფორმირება და წონადი წვლილი ქვეყნის მთლიანი შიდა პროდუქტის ფორმირებაში“ (გოგიაშვილი, 2013:5).

ძირითადი ტექსტი

სატრანსფორმაციო ეკონომიკების პირობებში, მცირე მენარმეობის გაძლიერება ერთ-ერთ პრიორიტეტულ სტრატეგიულ მიმართულებად განიხილება, რომელიც ეკონომიკური დივერსიფიკაციისა და სოციალური სტაბილურობის უზრუნველყოფას ემსახურება. საქართველოში მცირე მენარმეობა დღემდე ინარჩუნებს ეკონომიკურად პერიფერიულ სტატუსს, რაც სტრუქტურული და ინსტიტუციური დაბრკოლებების კომპლექსით არის განპირობებული. ამ სეგმენტის განვითარების შეზღუდული შესაძლებლობები მჭიდროდ უკავშირდება

რეგულაციურ გაურკვევლობას, ბაზრის არასაკმარის გახსნილობას, ფინანსური რესურსების ნაკლებ ხელმისაწვდომობასა და მენარმეობრივი კულტურის სუსტ განვითარებას. შედეგად, მცირე მენარმეობა ვერ იქცა იმ ეკონომიკური ინოვაციების და კონკურენტული განვითარების მამოძრავებელ ძალად, რომელიც თეორიულად მას უნდა შეესაბამებოდა. საქართველოში არსებული მენარმეობრივი ეკოსისტემა ვერ უზრუნველყოფს მცირე ბიზნესის ინტერესების ეფექტიან დაცვას. პრაქტიკაში, მენარმეობს უწევთ ოპერირება ისეთ პირობებში, სადაც სახელმწიფო მხარდაჭერის მექანიზმები მოქმედებს ფრაგმენტულად, ხოლო კერძო სექტორთან თანამშრომლობა არასისტემურად და სტაბილური ინსტიტუციური ჩარჩოს გარეშე. „რეგიონებში ეკონომიკური განვითარების დაბალი დონე და ინსტიტუციური გარემოს სისუსტე ქმნის იმ პირობებს, სადაც მცირე და საშუალო მენარმეობა ვერ პოულობს სისტემურ მხარდაჭერას და მოქმედებს გარე სტიმულების გარეშე, რაც იწვევს მისი ეკონომიკური წვლილის დაბალ დონეს“ (ჩიხლაძე, 2021:63). ამ პირობებში, განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია არსებული დაბრკოლებების ანალიზი ემპირიულ მონაცემებზე დაყრდნობით. საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის (Geostat) მიერ 2024 წელს გამოქვეყნებული მონაცემების მიხედვით, მცირე საწარმოები შეადგენენ ეკონომიკურად აქტიური ბიზნესების უმრავლესობას, თუმცა მათი წილი ბრუნვაში, ინვესტიციებში და პროდუქციის მოცულობაში მნიშვნელოვნად ჩამორჩება საშუალო და მსხვილ საწარმოებს (Geostat, 2024). ეს მონაცემები ცხადყოფს, რომ რაოდენობრივი მაჩვენებლების მიუხედავად, მცირე მენარმეობა საქართველოში ჯერ კიდევ ვერ აღწევს იმ ხარისხობრივ ნიშნულს, რომელიც აუცილებელია მდგრადი და ინკლუზიური ზრდისთვის.

პირველ ცხრილში მოტანილი სტატისტიკური ტენდენციების მიხედვით, მცირე მენარმეობა საქართველოში განიცდის რაოდენობრივ ზრდას, თუმცა მისი სტრუქტურული ინტეგრაცია მთლიან ეკონომიკურ სისტემაში კვლავაც შეზღუდულია. აღნიშნული დინამიკა მეტწილად ასახავს იმ გარემოებას, რომ მცირე ბიზნესის სეგმენტის გაფართოება ვერ გარდაიქმნება ეკონომიკური მნიშვნელობის ხარისხობრივ გაძლიერებად. ეს წინააღმდეგობა განპირობებულია კომპლექსური და სისტემური დაბრკოლებების ერთობლიობით, რომლებიც მნიშვნელოვნად ზღუდავენ სექტორის სრულფასოვან ფუნქციონირებასა და პოტენციალის რეალიზაციას. ძირითადი გამოწვევები, რომელთაც ქვემოთ განვიხილავთ, მიეკუთვნება იმ სისტემურ მიმართულებებს, რომლებიც არსებითად აფერხებს მცირე მენარმეობის განვითარებას საქართველოში. ჩვენი შეფასებით, სწორედ ამ ფაქტორების დაძლევა წარმოადგენს სექტორის გაძლიერების აუცილებელ წინაპირობას.

1. შეზღუდული წვდომა ფინანსურ რესურსებზე

ფინანსური წვდომა მცირე მენარმეობის განვითარების წინაპირობაა, თუმცა საქართველოში სწორედ ეს ასპექტი რჩება ერთ-ერთ უმთავრეს ბარიერად. მე-

ცხრილი 1:

მცირე მენარმეობასთან დაკავშირებული ეკონომიკური მაჩვენებლები საქართველოში (2020-2024 წწ.)

ეკონომიკური მაჩვენებლები	2020	2021	2022	2023	2024
მცირე ბიზნესის მოქმედი სუბიექტების რაოდენობა (ათასი ერთეული)	173.1	183.2	212.8	237.2	288.0
მცირე ბიზნესების წილი მოქმედ სუბიექტებში, %	22.3	22.6	24.4	25.8	27.6
დასაქმებულთა რაოდენობა (ათასი კაცი)	261.4	274.6	298.1	321.3	348.7
ბიზნესის მთლიანი ბრუნვა (მლრდ ლარი)	18.6	22.3	27.5	33.1	39.8
მცირე ბიზნესის მთლიანი ბრუნვა (მლრდ ლარი)	13.8	14.9	15.6	16.7	17.5

წყარო: საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური (Geostat, 2024)

წარმეების მნიშვნელოვანი ნაწილი არ ფლობს საჭირო უზრუნველყოფას საბანკო სესხების მისაღებად. მოქმედი სესხის პროდუქტები გათვლილია სტაბილურ, ფორმალიზებულ და შედარებით მსხვილ ბიზნესებზე, რომელთა საკრედიტო ისტორია და აქტივების ღირებულება აკმაყოფილებს კომერციული ბანკების სტანდარტებს. მცირე მენარმეების დიდ ნაწილს არ გააჩნია საბუღალტრო დოკუმენტაცია, მათ არ აქვთ ოფიციალური შემოსავლის წყაროების რეგულარული მონიტორინგი და შესაბამისად, სესხების გაცემისას ისინი აღიქმებიან როგორც მაღალი რისკის სუბიექტები. ამას ემატება მაღალი საპროცენტო განაკვეთები, რაც, ხშირ შემთხვევაში, სესხის აღებას ეკონომიკურად არამიზანშეწონილს ხდის. სახელმწიფო პროგრამების ნაწილი მაგალითად, „წარმოე საქართველოში“ მნიშვნელოვან შინაარსობრივ ინსტრუმენტად შეიძლება ჩაითვალოს, (Geostat, 2024; აწარმოე საქართველოში, 2023). თუმცა, პროგრამაში მონაწილეობისთვის საჭირო ბიუროკრატიული ბარიერები, ბიზნესგეგმის მომზადების სირთულე და შერჩევის პროცედურების გამჭვირვალობაზე კითხვები კვლავაც მნიშვნელოვან დაბრკოლებად რჩება. ფინანსური ბაზრის მრავალფეროვნების სიმწირე კი ზრდის სექტორის მონყვლადობას. ამგვარ პირობებში, მენარმეებს ხშირად უწევთ თვითდაფინანსებაზე და არაფორმალურ ვალდებულებებზე დაყრდნობა, რაც ზრდის ფინანსურ რისკებს და ზღუდავს ბიზნესის ზრდის პოტენციალს.

2. რეგულაციები, ბიუროკრატია და ნორმატიული გავრცელების გარეგანი ფაქტორები

მცირე მენარმეობის განვითარება მჭიდროდ არის დაკავშირებული იმ რეგულაციური გარემოს სიმარტივესთან, რომელშიც ბიზნესს უწევს ფუნქციონირება. საქართველოს მაგალითში, მიუხედავად ბოლო წლების განმავლობაში განხორციელებული ადმინისტრაციული რეფორმებისა, მცირე ბიზნესის ოპერაციული წნეხი კვლავ მაღალია. კანონმდებლობა ხშირ შემთხვევაში რთულად აღქმადია იმ ადამიანებისთვის, ვისაც არ აქვს იურიდიული განათლება ან შესაბამისი კონსულტაციის რესურსი. ეს განსაკუთრებულად პრობლემურია რეგიონებში, სადაც მცირე მენარმეებს იშვიათად აქვთ წვდომა კვალიფიციურ სამართლებრივ ან საგადასახადო მომ-

სახურებაზე (World Bank, 2023:36). ხშირია შემთხვევა, როდესაც მენარმე ვერ ერკვევა ვალდებულებებში, რის გამოც თავს არიდებს ფორმალურ რეგისტრაციასა და ანგარიშგებას, რაც თავის მხრივ ამცირებს მის ფინანსურ და კომერციულ რესურსებზე წვდომის შესაძლებლობებს. რეგულაციების ხშირი ცვლილება მცირე ბიზნესს აიძულებს ოპერირება მოახდინოს არასტაბილურ სამართლებრივ ველში, რაც ბუნებრივად ამცირებს ახალ ინიციატივებს და ზრდის განვითარების შეფერხების რისკს. ზოგიერთი რეგულაცია თავისი შინაარსითაც არაპროპორციულად მოქმედებს მცირე სუბიექტებზე. მაგალითად, შრომის უსაფრთხოებისა და ტექნიკური ნორმების მოთხოვნები ხშირ შემთხვევაში არ არის გათვლილი მცირე საწარმოების შესაძლებლობებზე, რაც რეალურად უქმნის ან ზედმეტ ტვირთს, ან საფრთხეს, რომ ისინი საქმიანობას საერთოდ ვერ განაგრძობენ კანონიერად. ამრიგად, ბიუროკრატიული გარემო და ნორმატიული ბაზა ერთ-ერთ მნიშვნელოვან გამონეგად რჩება მცირე მენარმეებისთვის, რომელიც მოითხოვს არა მხოლოდ დოკუმენტაციის გამარტივებას, არამედ სისტემური მიდგომის დანერგვას პროგნოზირებადობის, გეოგრაფიული ხელმისაწვდომობისა და საინფორმაციო მხარდაჭერის თვალსაზრისით.

3. შეზღუდული წვდომა ბაზარზე და კონსუმიციური ნაწილის დაბალი დონე

მცირე მენარმეები საქართველოში ხშირად ოპერირებენ შეზღუდულ და კონკურენტულად არათანაბარ გარემოში, სადაც დიდი კომპანიები დომინირებენ წარმოების მასშტაბით, დისტრიბუციითა და რესურსებზე წვდომით. ასეთ პირობებში მცირე ბიზნესი იძულებულია მიმართოს ვიწრო სამომხმარებლო სეგმენტებს, რომლებიც მოთხოვნის სიმცირის და რესურსების დეფიციტის გამო ვერ უზრუნველყოფს მდგრად ზრდას. ბაზარზე წვდომის შეზღუდვას ამძიმებს საჯარო შესყიდვებში მონაწილეობის დაბალი დონე, არასაკმარისი ინფრასტრუქტურა რეგიონებში და ციფრული ჩართულობის სისუსტე. პრობლემურია აგრეთვე საერთაშორისო სტანდარტების დაუფლება და სერტიფიცირების მაღალი ხარჯი, რაც მენარმეებს გამორიცხავს საექსპორტო პროცესებიდან. ბაზრის ბარიერები, ამ კონტექსტში, არ არის მხოლოდ

ტექნიკური ხასიათის ისინი სისტემურია და საჭიროებენ მართულ პოლიტიკას, რომელიც გააძლიერებს ინფრასტრუქტურას, სტანდარტების ხელმისაწვდომობას და უზრუნველყოფს მცირე მენარმეობის აქტიურ ჩართვას ეკონომიკურ პროცესებში.

4. ტექნოლოგიური ჩამორჩენილობა და ინოვაციური პოტენციალის სისუსტე

ციფრული ეპოქის ეკონომიკაში მცირე მენარმეობის განვითარება პირდაპირ არის დამოკიდებული ტექნოლოგიურ შესაძლებლობებზე და ინოვაციების ათვისების უნარზე. საქართველოში მცირე სანარმოთა მნიშვნელოვანი ნაწილი ფუნქციონირებს ტექნოლოგიურად სუსტ გარემოში, სადაც წარმოება ხშირად არაეფექტიანია, ხოლო თანამედროვე ციფრული ინსტრუმენტები ბუღალტრული პროგრამები, ონლაინ გაყიდვები და კლიენტთა მართვის სისტემები თითქმის არ გამოიყენება. ინოვაციური პოტენციალი დაბალია როგორც ფინანსური რესურსების შეზღუდულობის, ისე ტექნოლოგიური განათლების დეფიციტის გამო. რეგიონებში ვითარებას ამწვავებს ინფრასტრუქტურული ჩამორჩენილობა და ციფრულ სერვისებზე არათანაბარი წვდომა, რაც კიდევ უფრო აღრმავებს ასიმეტრიას. შედეგად, მცირე ბიზნესი ვერ ეწევა ბაზრის სწრაფად ცვალებად მოთხოვნებს და დაკარგული აქვს ტექნოლოგიური ადაპტაციის უნარი. არსებული ვითარება საჭიროებს კომპლექსურ პოლიტიკას, რომელიც დაეფუძნება განათლებას, ტექნოლოგიურ ტრანსფერზე, ციფრულ ჩართულობაზე და თანამედროვე სამუშაო პრაქტიკის ხელშეწყობაზე.

5. კვალიფიციური სამუშაო ძალის დეფიციტი და შრომის ბაზრის სტრუქტურული დისბალანსი

შრომის ბაზრის სტრუქტურული დისბალანსი ერთ-ერთ ძირითად ბარიერს წარმოადგენს მცირე მენარმეობის განვითარებისთვის. საქართველოში, განსაკუთრებით რეგიონებში, შრომითი რესურსი ვერ შეესაბამება თანამედროვე სანარმოების საჭიროებებს, რაც ძირითადად გამოწვეულია პროფესიული განათლების სისტემის არასაკმარისი პრაქტიკული მიმართებით. მცირე ბიზნესს ხშირად არ აქვს საშუალება უზრუნველყოს კადრების გადამზადება ან სათანადო სამუშაო პირობები, რაც ხელს უშლის კვალიფიციური კადრების შენარჩუნებას. შედეგად, მენარმეები დგანან არჩევანის წინაშე: ან შეწყვიტონ გაფართოების პროცესები, ან აიჩიონ დაბალკვალიფიციური მუშახელი, რაც საბოლოოდ ზღუდავს სანარმოს პროდუქტიულობასა და მომსახურების ხარისხს. მიგრაციის პროცესები და მცირე მენარმეობის ნაკლები მიმზიდველობა დაბალი ანაზღაურებისა და სოციალური გარანტიების გამო კიდევ უფრო ართულებს მდგომარეობას. ამგვარ პირობებში სამუშაო ძალის ხარისხის გაუმჯობესება გარდაუვალი პირობაა ბიზნესის მდგრადი განვითარებისათვის. საჭიროა პროფესიული განათლების და მენარმეობის სინქრონიზაცია, პრაქტიკული სწავლის ხელშეწყობა, ადგილობრივი კადრების მოზილიზაცია და მიზნობრივი გადამზადების პოლიტი-

კა, რომელიც შრომით ბაზარზე რეალურ მოთხოვნებზე იქნება ორიენტირებული.

დასკვნა

მცირე მენარმეობა საქართველოს ეკონომიკის მნიშვნელოვან ნაწილს წარმოადგენს. მიუხედავად მისი გრძელვადიანი განვითარების პოტენციალისა, ეს სეგმენტი კვლავ რჩება მოწყვლადად მრავალფეროვანი სისტემური პრობლემების ფონზე, რომლებიც ზღუდავენ როგორც ბიზნესის გაფართოებას, ისე მის ეფექტიან ფუნქციონირებას. განხილულმა დაბრკოლებებმა ცხადყო, რომ მცირე მენარმეობის ოპერირების შესაძლებლობებს ზღუდავს ეკონომიკური, ინსტიტუციური და სოციალური ფაქტორების ერთობლიობა. ფინანსური რესურსების შეზღუდული ხელმისაწვდომობა, არაპროგნოზირებადი და ხშირ შემთხვევაში რთულად აღსაქმელი რეგულაციები, ბაზარზე შეზღუდული წვდომა, ტექნოლოგიური ჩამორჩენილობა და კვალიფიციური კადრების დეფიციტი ქმნის დაბალი პროდუქტიულობის ჩაკეტილ სისტემურ წრეს. საქართველოში, მსგავსად მსოფლიოს სხვა ქვეყნებისა, მცირე და საშუალო მენარმეობის განვითარება ერთ-ერთ მთავარ პრიორიტეტს წარმოადგენს. მცირე და საშუალო მენარმეობის განვითარებისთვის, უმთავრესია მაკროეკონომიკური სტაბილურობა, რაც ხელს უწყობს მიმზიდველი საინვესტიციო გარემოს ფორმირებას (მაღლაკელიძე, 2022:121). მათი დაძლევა საჭიროებს არა მხოლოდ სისტემურ და თანმიმდევრულ პოლიტიკას, არამედ ინსტიტუციური რეფორმების ფართო ჩარჩოს. ამ კონტექსტში მნიშვნელოვანია გახსოვდეს, რომ ეკონომიკური თავისუფლება, პირველ ყოვლისა, თავისუფალ მენარმეობასთან ასოცირდება. ეს უკანასკნელი კი გულისხმობს, რომ მენარმეობის ფორმების შერჩევა არ უნდა იყოს სახელმწიფოს მიერ დეტერმინირებული, არამედ უნდა ეფუძნებოდეს ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკურ თავისებურებებს და შესაბამის კანონმდებლობას. კანონი უნდა იცავდეს მენარმეობას და უწყობდეს მის განვითარებას (გოგიაშვილი, 2013:152). შიდა ბიზნესგარემოს გაუმჯობესება და საერთაშორისო კონკურენტუნარიანობის ამაღლება შეუძლებელია ეფექტიანი ინსტიტუციური ჩარჩოს გარეშე.

ამრიგად, მცირე მენარმეობის სტიმულირება საქართველოში არ არის მხოლოდ ეკონომიკური განვითარების საკითხი ის სოციალური, რეგიონული და პოლიტიკური სიმწიფის ინდიკატორიცაა. მთავრობის, კერძო სექტორისა და სამოქალაქო საზოგადოების ერთობლივი ძალისხმევა განსაზღვრავს, შეძლებს თუ არა ეს სეგმენტი გახდეს ქვეყნის ინოვაციური და ინკლუზიური ზრდის საყრდენი.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. გოგიაშვილი ო., (2013). მცირე და საშუალო ბიზნესის პრობლემები და მათი გადაჭრის გზები საქართველოში. დისერტაცია ეკონომიკის დოქტორის აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად. აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი. ქუთაისი. URL: <https://old>

atsu.ge/images/pdf/disertaciebi/disertacia_gogiasvili.pdf;

2. საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური. „რეგიონული სტატისტიკა (მთლიანი შიდა პროდუქტი)“ URL:<https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/93/regionuli-statistika>;

3. უგულავა, გ. (2023). ტერიტორიული ეკონომიკური განვითარების სტრატეგიული დაგეგმვა. „ივერიონი,“ თბილისი. URL:https://www.researchgate.net/publication/372371835_teritoriuli_ekonomikuri_ganvitarebis_strategiuli_dagegmva;

4. ელიზბარაშვილი, გ. (2024). „საქართველოს მცირე მენარმეობის სტრუქტურული გამონვევები და მათი გადაჭრის გზები“.

5. 5. ჩიხლაძე, ნ. (2021). „რეგიონული ეკონომიკური პოლიტიკის თეორიული და პრაქტიკული მიდგომები“. ქუთაისი. URL:https://www.researchgate.net/publication/354724312_regionuli_ekonomikuri_politikis_theoriuli_da_praktikuli_midgomebi;

6. 6. მალაკელიძე ა. (2022წ). მცირე და საშუალო მენარმეობის ხელშემწყობი ეკონომიკური პოლიტიკა საქართველოში“. ეკონომიკის დოქტორის აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად წარმოდგენილი დისერტაცია. თბილისი.

7. 7. საქართველოს სტატისტიკის ანგარიშის ცენტრი. „მცირე და საშუალო ბიზნესის ზრდის ფუნდამენტი საქართველოში“. <https://www.geostat.ge/media/58575/Business-sector-in-Georgia-2023.pdf>;

8. საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური, ბიზნეს რეგისტრი. <https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/64/biznes-registri>

9. საქართველოს მცირე და საშუალო მენარმეობის განვითარების სტრატეგია 2016-2020 წლებისთვის. https://www.gov.ge/files/439_54422_706524_100-1.pdf.